

МОНІТОРИНГ ЯКОСТІ ПІДВИЩЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЇ ФАХІВЦІВ У ГАЛУЗІ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ

MONITORING THE QUALITY OF PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF SPECIALISTS IN THE FIELD OF VOCATIONAL EDUCATION

У статті аналізується проблема організації та проведення моніторингових досліджень якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі професійної (професійно-технічної) освіти. Визначено актуальність впровадження заходів із постійного моніторингу й оцінки потреб (очікувань) споживачів освітніх послуг, забезпечення безперервної можливості здобуття якісної освіти на усіх її рівнях, прийняття управлінських рішень на основі компромісного варіанту взаємодії зі стейкхолдерами. Проведено аналіз поглядів вчених щодо моніторингу якості освіти як складової частини системи забезпечення якості, зокрема моніторингу якості підвищення кваліфікації. З'ясовано, що моніторингові дослідження дають можливість вирішувати актуальні завдання щодо вибудовування різномірних інформаційних систем; відстеження реального стану освітньої системи певного рівня та її складників або будь-якого процесу в освіті; комплексне й різноаспектне вивчення об'єктів; аналізу та прогнозування на цьому підґрунті тенденції подальшого розвитку. Поставлено за мету визначити й описати етапи організації та проведення моніторингових досліджень якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О. Визначено принципи, структуру та послідовність етапів технології організації та проведення моніторингового дослідження у галузі оцінювання якості освіти. Уточнено алгоритм здійснення моніторингових досліджень якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О. Зокрема, розкривається сутність таких етапів, як цілепокладання і планування дослідження, добір інструментарію для проведення моніторингу, діяльнісний: проведення моніторингових досліджень, аналітичний, корисувально-інформативний. Підтверджено доцільність означених досліджень у закладах системи післядипломної освіти для зростання якості підвищення кваліфікації фахівців і завоювання стійких позицій на ринку освітніх послуг.

Ключові слова: якість освіти, моніторинг якості, підвищення кваліфікації, моніторингові дослідження, моніторинговий інструментарій.

The article analyzes the problem of organizing and carrying out monitoring research on the quality of professional development of specialists in the field of vocational education. It is determined that the relevance of implementation of measures for continuous monitoring and assessment of needs (expectations) of consumers of educational services, ensuring continuous opportunity to obtain quality education at all its levels, making management decisions based on a compromise option of interaction with stakeholders. An analysis of the views of scientists on monitoring the quality of education as a component of the quality assurance system, in particular, monitoring the quality of professional development. It is found out that monitoring researches allow solving actual problems on building of multi-level information systems; monitoring of the actual state of the educational system of a certain level and its constituents or any process in education; comprehensive and diverse study of objects; analysis and forecasting of this trend of further development. The aim is to define and describe the stages of organization and monitoring of the quality of professional development of specialists in the field of vocational education. The principles, structure and sequence of stages according to the technology of organization and carrying out of monitoring research in the field of quality of education are determined. Algorithm for carrying out monitoring researches on the quality of professional development of specialists in the field of vocational education has been clarified. In particular, it reveals the essence of such stages as goal setting and planning of the study, selection of monitoring tools, activities: conducting of research studies, analytical, corrective and informative. The expediency of the mentioned researches in the institutions of the postgraduate education system to increase the quality of professional development of specialists and to gain stable positions in the market of educational services is confirmed.

Key words: quality of education, monitoring the quality, professional development, monitoring research, monitoring tools.

УДК 377.3

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-19-3-32>

Денисова А.В.,

завідувач навчального відділу
Білоцерківського інституту неперервної
професійної освіти
Університету менеджменту освіти

Постановка проблеми у загальному вигляді. У зв'язку з упровадженням в Україні низки освітніх реформ, спрямованих на всебічний розвиток особистості, формування і вдосконалення ключових компетентностей, виникає нагальна потреба розроблення таких моделей управління, що мають за мету реалізацію та координацію системних дій, зорієнтованих допомогти адекватно і швидко реагувати на освітні та суспільні виклики, підготувати конкурентоспроможних на ринку праці фахівців. В умовах загострення ринкової конкуренції варто спрямовувати рух закладів освіти на формування позитивного іміджу, організацію

освітнього процесу на засадах людиноцентризму, конструктивної співпраці учасників освітнього процесу.

Актуальною потребою сьогодення є впровадження заходів із постійного моніторингу й оцінки потреб (очікувань) споживачів освітніх послуг, забезпечення можливості здобуття якісної освіти на всіх її рівнях, прийняття управлінських рішень на основі компромісного варіанту взаємодії з ключовими стейкхолдерами.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізована в нашому дослідженні проблема спонукає науковців до активних пошуків і дискусій щодо розроблення теоретичних засад і

практичних аспектів застосування освітнього моніторингу. Так, у роботах А. Дахіна, В. Кальнея, А. Майорова, С. Шішова, Д. Уїлмса та ін. розглянуто шляхи реалізації моніторингу в освітніх системах різного рівня, Т. Лукіною досліджено питання вимірювань й управління якістю освіти, зокрема технології організації та проведення моніторингових досліджень якості шкільної освіти. Вагомий внесок в обґрунтування концепції адаптивного управління зроблено Г. Єльніковою, визначено сутність, характеристику моніторингових систем. Теоретичному обґрунтуванню кваліметричного підходу в управлінні освітою присвячено наукові праці О. Ануфрієвої, Г. Данилової, Г. Єльнікової, З. Рябової та ін. Досвід моніторингу якості професійної підготовки випускників закладів професійної (професійно-технічної) освіти представлено І. Гириловською. У роботах Н. Клокар, В. Олійника, В. Сидоренко відображені наукові засади моніторингового супроводу управління підвищенням кваліфікації педагогічних працівників у системі безперервної післядипломної освіти.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. У цьому контексті актуальним постає питання організації та проведення моніторингових досліджень якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О, зорієнтованих на забезпечення зацікавлених осіб (як керівників закладів післядипломної освіти, так і зовнішніх стейкхолдерів, у т. ч. обласних НМЦ ПТО, ЗП(ПТ)О тощо), які залучаються до процесу підвищення кваліфікації, достовірною, надійною та повноцінною інформацією задля можливості рефлексійного управління, коригування та прийняття ефективних управлінських рішень.

Мета статті полягає у ґрунтовному аналізі етапів, алгоритму організації й проведення моніторингових досліджень якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О.

Виклад основного матеріалу. Загально-відомо, що ключовою фігурою закладу освіти є педагог. Саме від кваліфікованих педагогічних кадрів, умотивованих до постійного саморозвитку, здатних забезпечувати освітній процес на засадах компетентнісного, особистісно-зорієнтованого підходів, творчо мислити, адаптуватися до змін, залежить якість освіти. Суспільний розвиток, зростання особистісних потреб, вимог до рівня професійної підготовки, упровадження інноваційних технологій в освіті зумовлюють необхідність безперервного навчання та постійного підвищення кваліфікації. За сучасних умов підвищення кваліфікації розглядається як самостійна гілка післядипломної освіти й визначається як збільшення міри усвідомлення фахових задач і завдань та способів їх розв'язання в певній галузі продуктивної

діяльності: усвідомлення, пізнання, освоєння вище за попереднє, процес висхідного руху ступеня фахової підготовленості [1].

Підвищення кваліфікації фахівців ЗП(ПТ)О має за мету вдосконалення та розвиток професійно-педагогічної компетентності шляхом опанування сучасних освітніх технологій, методик загальної та професійної педагогіки, психології, а також ознайомлення із сучасним устаткуванням, обладнанням, технікою, прогресивними методами організації праці, необхідними для здійснення якісної підготовки кваліфікованих робітників [2].

Система забезпечення якості освіти відповідно до освітнього законодавства України складається з внутрішньої та зовнішньої систем; системи забезпечення якості в діяльності органів управління й установ, що здійснюють зовнішнє забезпечення якості освіти.

Методологічним інструментарієм управління якістю освіти, на думку дослідниці І. Анненкової [3], вважається моніторинг, який розглядається як засіб вибору стратегії розвитку професійної підготовки, підстава для оцінки реального рівня освітніх досягнень. Законом України «Про освіту» [4] визначено, що *моніторинг якості освіти* – це система послідовних і систематичних заходів, що здійснюються з метою виявлення та відстеження тенденцій у розвитку якості освіти в країні, на окремих територіях, у закладах освіти (інших суб'єктах освітньої діяльності), встановлення відповідності фактичних результатів освітньої діяльності її заявленим цілям, а також оцінювання ступеня, напряму і причин відхилень від цілей.

Уточнюючи тлумачення моніторингу в освіті, доречно підкреслити, що моніторинг будь-якого процесу в освіті називається освітнім моніторингом, об'єктом освітнього моніторингу є діяльність (функціонування) суб'єктів освітньої системи, а предметом – динаміка змін в освітній системі як основа її розвитку [5].

Бінарність категорії освітнього моніторингу полягає у віднесення його як до педагогічних, так і управлінських категорій. Відповідно моніторинг якості освіти, за визначенням Т. Лукіної [6], стає інструментом інформаційного забезпечення як самої системи освіти, так і системи управління освітою на різних рівнях її функціонування. Отже, планування напряму і мети кожного окремого моніторингового дослідження має бути пов'язане із загальною стратегічною метою і планом дослідження проблем освітньої системи певного рівня.

Таким чином, моніторингові дослідження дають можливість вирішувати актуальні завдання щодо вибудовування різномірних інформаційних систем; відстеження реального стану освітньої системи певного рівня та її складників або будь-якого процесу в освіті; комплексне й різноаспектне

вивчення об'єктів; аналізу та прогнозування на цьому підґрунті тенденції подальшого розвитку.

Характеризуючи алгоритм організації та проведення моніторингового дослідження у галузі оцінювання якості освіти, колектив авторів розвідки «Технологія проведення моніторингових досліджень» [7] визначив принципи, структуру та послідовність етапів, зокрема:

1. Формування мети і цілей моніторингу (що дослідження може виявити для покращення освітньої діяльності). Цей етап передбачає визначення критеріїв, показників якості вимірювання.

2. Добір інструментарію для проведення моніторингу (вибір анкет, тестів, таблиць, карт спостережень та ін.).

3. Організація дослідження (складання плану, графіка проведення, визначення відповідальних осіб, способи використання інструментарію).

4. Збирання даних, тобто проведення спостережень за обраними методиками.

5. Оброблення й аналіз даних (може проводитися за допомогою математичної статистики, кореляційного або факторного аналізу, що також передбачає описове пояснення).

6. Вироблення рекомендацій на основі інтерпретації даних дослідження.

7. Корекція – внесення певних змін у діяльність навчального закладу на основі запропонованих рекомендацій.

8. Інформативність (висвітлення результатів моніторингу на семінарах, педагогічних радах, урахування їх у подальшій діяльності).

Проведення моніторингу ґрунтується на принципах: цілісності, оперативності, пріоритету управління, відповідності цілей моніторингу засобам його організації, науковості, прогностичності та ін.

У Білоцерківському інституті неперервної професійної освіти (БІНПО) щорічно (з 2015 р. і дотепер) проводяться моніторингові дослідження якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О. Нормативною базою моніторингу визначено Закони України «Про освіту», «Про вищу освіту», «Про професійно-технічну освіту», інші нормативно-правові документи та «Положення про моніторинг якості освітньої діяльності та якості вищої освіти здобувачів (студентів, аспірантів), підвищення кваліфікації слухачів у ДВНЗ УМО».

Мета моніторингу полягає в отриманні об'єктивної інформації та прийнятті ефективних управлінських рішень щодо підвищення якості освіти й освітньої діяльності, її відповідності суспільним вимогам і потребам споживачів освітніх послуг на основі неперервного системного дослідження процесу і результатів навчання слухачів, систематизації, порівняльного аналізу й оцінювання змін, виявлення факторів, які впливають на якість освіти [8].

Здійсненню означених досліджень передували дорадчий моніторинг, який у формулюванні

програми Європейського Союзу ЕРАЗМУС+ [9] повинен бути сфокусованим на вивченні роботи партнерства, плануванні та реалізації запланованих заходів, пріоритетах, методології, виконанні завдань і досягненні результатів. Було визначено показники якості освітньої діяльності на курсах підвищення кваліфікації відповідно до критеріїв якості умов (освітнього середовища), процесу та результату з позицій основних замовників освітніх послуг (НМЦ ПТО у областях) з одного боку, слухачів курсів підвищення кваліфікації – з іншого.

До проведення моніторингових досліджень якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О у період 2015–2019 рр. залучалися НМЦ ПТО у Волинській, Закарпатській, Донецькій, Дніпропетровській, Житомирській, Кіровоградській, Луганській, Миколаївській, Одеській, Полтавській, Сумській, Чернігівській, Черкаській, Херсонській, Харківській областях і НМК у м. Київ, керівники і педагогічні працівники ЗП(ПТ)О тощо.

Моніторингові дослідження організовуються відповідно до річних планів, якими визначаються види, етапи проведення моніторингових досліджень, зміст заходів, терміни виконання, безпосередні виконавці та відповідальні особи. Результати аналізу і порівняння вищезначених показників відображаються у звітних таблицях, рейтингах, відомостях тощо, опрацьовуються з використанням статистичних і математичних методів, застосуванням хмарних сервісів Google.

Оскільки результативність та ефективність моніторингових досліджень залежить від коректності їх організації та проведення, відповідний алгоритм здійснення моніторингових досліджень у БІНПО складається з таких етапів.

1 етап – цілепокладання і планування дослідження:

- визначення напрямів моніторингових досліджень;
- визначення мети, завдань, об'єктів дослідження;
- визначення критеріїв, показників, виконавців моніторингових досліджень;
- формування й оцінка репрезентативності вибірки;
- проведення організаційно-підготовчих заходів.

2 етап – добір інструментарію для проведення моніторингу:

- розроблення та/або коригування моніторингового інструментарію;
- підготовка (виготовлення) матеріалів для його використання у процесі дослідження;
- визначення й уточнення моніторингових процедур, у т. ч. джерел і способів отримання інформації.

3 етап – діяльнісний: проведення моніторингових досліджень:

– збір інформації, зокрема організація зворотного зв'язку з обласними НМЦ ПТО щодо зовнішнього оцінювання якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О за попередній рік;

– проведення внутрішнього моніторингу якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О у поточному році;

– діагностика процесів і вимірювання показників моніторингу якості підвищення кваліфікації за визначеними критеріями та показниками;

– добір методів і засобів опрацювання даних.

4 етап – аналітичний:

– систематизація, опрацювання й аналіз даних;

– документування зібраних даних і результатів аналізу (створення банку аналітично-інформаційних даних моніторингу, організація зберігання ретроспективних даних);

– інтерпретація результатів і звітування за результатами моніторингових досліджень, зокрема зовнішнього оцінювання обласними НМЦ ПТО, анкетування слухачів, діагностики обліку успішності.

5 етап – Коригувально-інформативний:

– коригувальні заходи, підготування рекомендацій щодо підвищення якості підвищення кваліфікації фахівців з урахуванням побажань стейкхолдерів;

– інформування науково-педагогічних працівників інституту, стейкхолдерів щодо результатів моніторингу якості підвищення кваліфікації фахівців ЗП(ПТ)О.

Таким чином, моніторингові дослідження якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О, які проводяться у БІНПО, відповідають проголошеному Європейською базовою рамкою забезпечення якості професійної освіти і навчання [10] «циклу якості», що містить чотири окремі етапи процесу забезпечення якості: планування (постановку чітких і реальних цілей), впровадження (визначення необхідної структури для досягнення цілей), оцінювання (розробку механізмів збору й оцінки інформації на предмет досягнення цілей) і перегляд (оцінку результатів і внесення необхідних поправок чи змін).

Висновки. Отже, моніторингові дослідження зорієнтовують заклади системи післядипломної освіти у напрямі зростання якості підвищення кваліфікації фахівців і завоювання стійких позицій на ринку освітніх послуг. Їх організація та проведення потребує відповідності «циклу якості» як складника системи забезпечення якості, дотримання принципів, відповідної структури й алгоритмів і сприяє отриманню об'єктивної інформації, кон-

структивній співпраці учасників освітнього процесу, а результати аналізу – прийняттю ефективних управлінських рішень.

У перспективі плануємо подальше дослідження динаміки показників якості підвищення кваліфікації фахівців у галузі П(ПТ)О відповідно до критеріїв якості умов (освітнього середовища), процесу і результату, автоматизацію процесів створення банку аналітично-інформаційних даних моніторингу й організацію зберігання ретроспективних даних.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Енциклопедія освіти / за ред. В.Г. Кременя. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.

2. Про затвердження Порядку підвищення кваліфікації педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів : Наказ МОН № 535 від 30 квітня 2014 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0840-14>.

3. Анненкова І.П. Критерії і показники якості освіти у ВНЗ. *Наука і Освіта*. 2011. № 8. С. 4–8.

4. Про освіту : Закон України від 05 вересня 2017 р. № 2145-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 38–39. Ст. 380.

5. Єльнікова Г. Методичні рекомендації щодо використання критеріїв оцінювання результатів діяльності професійно-технічних навчальних закладів та результатів підготовки кваліфікованих робітників. Київ : ІПТО НАПН України, 2015. 64 с.

6. Лукіна Т.О. Технологія організації та проведення моніторингових досліджень якості шкільної освіти. *Анотовані результати науково-дослідної роботи інституту педагогіки за 2008 рік*. Київ : Педагогічна думка, 2009. 424 с. С. 119–121.

7. Забезпечення якості у системі професійної освіти і навчання. *Інститут професійних кваліфікацій* : веб-сайт. URL: http://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/Quality%20assurance-%20UKR%20.pdf.

8. Технологія проведення моніторингових досліджень (Із досвіду роботи). Харків : Харківська академія неперервної освіти, 2013. 85 с. URL: www.edu-post-diploma.kharkov.ua.

9. Положення про моніторинг якості освітньої діяльності та якості вищої освіти здобувачів (студентів, аспірантів), підвищення кваліфікації слухачів у ДВНЗ УМО. Київ : ДВНЗ УМО, 2017. 10 с.

10. Моніторинг проєктів, план моніторингу, рекомендації щодо підготовки, шаблони презентацій на моніторинг, інструкції тощо. *ЕРАЗМУС+* : веб-сайт. URL: <https://erasmusplus.org.ua/erasmus/156-vykonavtsiam/1529-monitorynh-proektiv-plan-monitorynhu-rekomendatsii-shchodo-pidhotovky-shablony-prezentatsii-na-monitorynh-instruktsii-toshcho.html>.